

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Шиліна Н.Є.

ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять та самостійної роботи
на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності І10 «Соціальна робота та консультування»

ОДЕСА
ОНЕУ
2026

УДК 001.8:373.66(072)
Ш58

Укладач:

Шиліна Н.Є. - канд. пед. наук, доцент

Рецензенти:

Снігур Л.А. – доктор психологічних наук, професор (зовнішній рецензент)

Асєєва Ю. О. – доктор психол. наук, академік НАН ВО України, професор

Чусова О.М. – канд. пед. наук, доцент

Рекомендовано до друку
кафедрою мовної та психолого-педагогічної підготовки
Протокол № 7 від 27 січня 2026 р.

Ш58 Шиліна Н.Є.

Основи наукових досліджень в соціальній роботі: методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи. Одеса: ОНЕУ, 2026. 34 с.

Методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Основи наукових досліджень в соціальній роботі» для здобувачів II курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності І10 «Соціальна робота та консультування»

УДК 001.891:364(072.8)

© Шиліна Н.Є., 2026

© Одеський національний економічний університет, 2026

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
Тематичний план вивчення навчальної дисципліни	8
Теми практичних (семінарських) занять	9
Методичні рекомендації до підготовки до практичних (семінарських) занять	9
План роботи на практичних (семінарських) заняттях	13
САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ	20
Зміст самостійної роботи студентів	20
Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи	21
КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ:	29
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	32
ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ	34

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Основи наукових досліджень у соціальній роботі» спрямована на ґрунтовне ознайомлення здобувачів вищої освіти з теоретичними та прикладними засадами науково-дослідної діяльності у сфері соціальної роботи. У сучасних умовах розвитку суспільства, зростання соціальних викликів і ускладнення соціальних процесів особливої актуальності набуває підготовка фахівців, здатних критично мислити, аналізувати соціальні явища та приймати обґрунтовані професійні рішення на основі наукових даних. Саме тому дисципліна відіграє важливу роль у формуванні професійної компетентності майбутніх соціальних працівників.

Метою дисципліни є формування системного розуміння наукового підходу до пізнання та аналізу соціальної реальності, а також набуття студентами знань і навичок застосування методів наукового дослідження для вивчення потреб клієнтів, соціальних груп і громад. У процесі вивчення курсу студенти навчаються використовувати результати досліджень для розроблення, впровадження та оцінювання ефективності програм соціальної підтримки, соціальних проєктів і консультативних інтервенцій, орієнтованих на різні категорії населення.

Для досягнення визначених цілей програма дисципліни забезпечує формування цілісного уявлення про науку як соціокультурний феномен у контексті соціальної роботи та соціального консультування. Курс охоплює базові поняття наукового пізнання, розкриває сутність наукового знання, логіку та етапи наукового дослідження, теоретичні засади й методологічні принципи дослідницької діяльності. Значна увага приділяється аналізу наукових підходів, класифікації методів дослідження та особливостям їх використання у вивченні соціальних проблем.

У межах дисципліни студенти знайомляться з широким спектром методів, зокрема соціологічними, психологічними та математико-статистичними, а також із можливостями їх інтеграції у практику соціальної роботи. Окремий акцент зроблено на питаннях етики наукового дослідження, дотримання

принципів конфіденційності, добровільності участі респондентів, академічної доброчесності та відповідальності дослідника за отримані результати. Це сприяє формуванню професійної культури майбутніх фахівців і розумінню соціальної значущості наукової діяльності.

Набуті в процесі навчання знання та вміння дозволяють студентам розвивати здатність до аналізу соціальних явищ і процесів, оцінювання результативності соціальних програм, а також формування аргументованих рекомендацій для роботи з клієнтами в різних життєвих ситуаціях. Курс поєднує теоретичну підготовку з практичними навичками планування, організації, реалізації та оцінки соціальних і психологічних інтервенцій, забезпечуючи комплексний та міждисциплінарний підхід до професійної підготовки.

Підготовка сучасного бакалавра з соціальної роботи передбачає оволодіння не лише фундаментальними теоретичними знаннями, а й практичними навичками проведення соціально-наукових досліджень, а також засвоєння методології самоосвіти, самовиховання та професійного самовдосконалення. У цьому контексті навчальна дисципліна «Основи наукових досліджень у соціальній роботі» поєднує лекційні заняття, практичну роботу та самостійну діяльність студентів. Самостійна робота включає підготовку до семінарських і практичних занять, виконання різноманітних пошуково-аналітичних завдань, зокрема написання есе, аналіз анотацій міжнародних фахових періодичних видань за тематикою дисципліни, підготовку доповідей із презентаціями, складання глосаріїв та виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань.

Важливою складовою самостійної роботи є також науково-дослідна діяльність студентів, яка передбачає підготовку наукових публікацій, участь у науково-практичних конференціях, семінарах, роботі студентських наукових гуртків, а також залучення до практичної діяльності та використання результатів навчання, здобутих у межах неформальної освіти. У сукупності це створює умови для формування дослідницької компетентності, професійної

рефлексії та готовності майбутніх фахівців до ефективної діяльності у сфері соціальної роботи.

Логіка побудови курсу та зміст методичних рекомендацій зорієнтовані на поетапне засвоєння студентами основ науково-дослідної діяльності – від розуміння теоретико-методологічних засад науки до формування практичних умінь організації та проведення власних емпіричних досліджень. Методичні рекомендації покликані забезпечити системну підтримку навчального процесу, сприяти усвідомленню студентами взаємозв'язку між науковим знанням і професійною діяльністю соціального працівника, а також розвитку навичок самостійної роботи з науковими джерелами, коректного формулювання проблеми, мети, завдань і гіпотез дослідження.

Запропоновані матеріали можуть бути використані здобувачами вищої освіти під час підготовки до практичних занять, виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань, а також у процесі подальшої професійної діяльності. Методичні рекомендації орієнтовані на формування в студентів відповідального ставлення до наукового пізнання, здатності до критичної оцінки результатів досліджень і їх практичного застосування у сфері соціальної роботи, що відповідає сучасним вимогам до підготовки конкурентоспроможних та соціально відповідальних фахівців.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Вивчення дисципліни передбачає розвиток у студентів загальних компетентностей:

ЗК4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК5. Здатність планувати та ефективно управляти часом.

ЗК6. Знання та розуміння предметної області, усвідомлення специфіки професійної діяльності.

ЗК8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК13. Здатність мотивувати людей та спрямовувати їх до спільної мети.

Та фахових:

СК4. Здатність аналізувати соціально-психологічні явища, процеси становлення, розвитку та соціалізації особистості, соціальні процеси у групах та громадах.

СК8. Здатність застосовувати сучасні експериментальні методи роботи з соціальними об'єктами у польових та лабораторних умовах.

СК9. Здатність оцінювати соціальні проблеми, потреби, особливості та ресурси клієнтів, включно з етапом раннього втручання.

СК13. Здатність розробляти та реалізовувати соціальні проекти та програми.

За результатами опанування дисципліни студенти повинні:

Здійснювати пошук, аналіз та синтез інформації з різних джерел для розв'язання професійних завдань, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між соціальними явищами та подіями (ПРН 1).

Використовувати спеціалізоване програмне забезпечення у процесі розв'язання професійних завдань, зокрема на етапі раннього втручання (ПРН 7).

Застосовувати відповідні наукові дослідження та професійні дослідницькі навички під час надання соціальної допомоги (ПРН 9).

Конструювати процес і результати соціальної роботи в межах

поставлених завдань, використовувати кількісні та якісні показники, коригувати план роботи відповідно до результатів оцінки (ПРН 23).

Тематичний план вивчення навчальної дисципліни

Очна форма навчання

Назви тем	Кількість годин				
	усього	зокрема			
		лекції	практик./ лабор./ семін.	інд ив.	самос т.
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Поняття, зміст і функції науки як соціокультурного феномена	14	2	4	2	6
Тема 2. Теоретичні основи науково-дослідницької діяльності в соціальній роботі	14	2	4	-	8
Тема 3. Методи наукового пізнання в практиці соціальної роботи	14	2	4	2	6
Тема 4. Соціологічні методи досліджень у діяльності соціальних працівників	14	2	4	-	8
Тема 5. Психологічні методи в соціальній роботі	16	2	4	2	8
Тема 6. Математико-статистичні методи аналізу результатів соціальних досліджень	14	2	4	-	8
Тема 7. Етика та цінності наукових досліджень у соціальній роботі	16	2	4	2	8
Тема 8. Інтерпретація та представлення результатів наукових досліджень	18	2	6	2	8
Усього годин	120	16	34	10	60

Заочна форма навчання

Назви тем	Кількість годин				
	усього	зокрема			
		лекції	практик./ лабор./ семін.	інд ив.	самос т.
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Поняття, зміст і функції науки як соціокультурного феномена	16	2	2	2	10

Тема 2. Теоретичні основи науково-дослідницької діяльності в соціальній роботі	14	-	-	-	14
Тема 3. Методи наукового пізнання в практиці соціальної роботи	14	-	-	2	12
Тема 4. Соціологічні методи досліджень у діяльності соціальних працівників	18	2	2	-	14
Тема 5. Психологічні методи в соціальній роботі	16	-	2	2	12
Тема 6. Математико-статистичні методи аналізу результатів соціальних досліджень	14	-	-	-	14
Тема 7. Етика та цінності наукових досліджень у соціальній роботі	14	-	-	2	12
Тема 8. Інтерпретація та представлення результатів наукових досліджень	14	-	-	2	12
Усього годин	120	4	6	10	100

Теми практичних (семінарських) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин за формами навчання:		
		ОФН	ЗФН	ДФН
1	Наукова основа соціальної роботи: поняття, функції та структура науки	4	2	-
2	Дослідницька діяльність соціального працівника: планування і підготовка досліджень	4		-
3	Методи наукового пізнання у соціальній роботі	4		-
4.	Соціологічні методи досліджень у практиці соціального працівника	4		-
5	Психологічні методи в діяльності соціального працівника	4	2	-
6	Математико-статистичні методи аналізу результатів соціальних досліджень	4	2	-
7	Етика та цінності наукових досліджень у соціальній роботі	4		-
8	Інтерпретація та представлення результатів наукових досліджень	4		-
9	Інтеграція наукових знань та дослідницьких навичок у соціальну практику	2		-
	Усього	34	6	-

Методичні рекомендації до підготовки до практичних (семінарських) занять

1. Загальні поради щодо підготовки

Практичне заняття є важливою формою організації освітнього процесу, під час якої викладач забезпечує поглиблений і послідовний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни, а також створює умови для формування й розвитку вмінь і навичок їх практичного застосування. У межах практичних занять студенти мають можливість не лише закріпити засвоєний теоретичний матеріал, а й навчитися аналізувати наукові положення, застосовувати їх до розв'язання конкретних навчальних і професійно орієнтованих завдань, аргументувати власну позицію та брати участь у фахових дискусіях. Така форма роботи сприяє розвитку критичного мислення, комунікативних компетентностей і навичок самостійної роботи.

Для успішної підготовки до практичного заняття студентам рекомендується дотримуватися поетапного та системного підходу до навчання, зокрема:

- Ознайомитися з планом заняття: уважно вивчити перелік питань, що виносяться на обговорення, логіку їх подання та взаємозв'язок між окремими темами. Також необхідно звернути увагу на структуру практичного завдання, критерії його виконання та форму представлення результатів роботи.

- Опрацювати конспект лекцій: лекційний матеріал слугує базовим теоретичним підґрунтям і визначає основні поняття, підходи та наукові категорії, необхідні для розуміння теми. Ґрунтовне опрацювання конспекту допомагає зорієнтуватися в ключових аспектах теми та задає напрям для подальшого самостійного пошуку й аналізу інформації.

- Вивчити рекомендовану літературу: доцільно використовувати не лише базові підручники й навчальні посібники, а й актуальні наукові статті, матеріали фахових журналів, нормативно-правові акти, офіційні статистичні дані та аналітичні звіти. Це сприяє розширенню наукового світогляду, формуванню навичок роботи з джерелами та ознайомленню з сучасними підходами до досліджуваної проблематики.

- Підготувати тези виступу: складання стислих, логічно вибудованих

відповідей на кожне питання плану допоможе структурувати власні думки, чітко та аргументовано висловлювати позицію під час обговорення. Попередня підготовка тез сприяє активній участі в дискусії, впевненішій поведінці на занятті та підвищує загальний рівень навчальної активності студентів.

2. Рекомендації до виконання практичних завдань

Практичні завдання спрямовані на розвиток фахових компетентностей (СК4, СК8, СК13). При їх виконанні слід дотримуватися такого алгоритму:

1. Аналіз умови: чітко визначити, який інструментарій (соціологічний, психологічний чи математичний) потрібно застосувати.
2. Обґрунтування вибору: студент має вміти пояснити, чому саме цей метод або підхід є найбільш ефективним для вирішення конкретної соціальної проблеми.
3. Оформлення результатів: письмові завдання (програми досліджень, анкети, бланки згоди) мають бути охайно оформлені та відповідати вимогам академічної доброчесності.

3. Вимоги до підготовки рефератів та презентацій

Реферат – це самостійна письмова робота, яка є результатом індивідуального теоретичного дослідження студента. Вона має демонструвати не лише знання тексту підручника, а й здатність студента здійснювати професійний пошук, глибокий аналіз та логічний синтез інформації з різних наукових джерел (ЗК10). Реферат повинен відображати сучасний стан психологічної науки та її зв'язок із практикою соціальної роботи.

Рекомендації до змісту та структури.

Структура реферату має бути логічною і чіткою та містити:

- *Вступ*, в якому викладене обґрунтування актуальності обраної теми для соціального працівника, визначення мети та завдань роботи.
- *Основну частину*, яка має бути розділена на 2–3 змістовні блоки, де

розкриваються ключові поняття, подаються різні наукові погляди на проблему та наводиться приклад застосування цих знань у консультуванні.

- *Висновки:* стислі відповіді на поставлені у вступі завдання, що відображають власне бачення студента щодо вирішення окресленої проблеми.

- *Список використаних джерел,* який має включати не менше 5–7 найменувань, серед яких обов'язковими є наукові статті за останні 5 років та фахові монографії.

Стиль викладу – науковий. Текст має бути написаний лаконічною, академічною мовою без використання емоційно забарвлених висловів. Кожне ключове твердження або опис теорії має супроводжуватися обов'язковим посиланням на авторів ідей. Цитування та оформлення списку літератури здійснюється згідно з чинним стандартом (ДСТУ 8302:2015). Високий рівень унікальності тексту є обов'язковою вимогою академічної доброчесності.

Презентація є візуальним доповненням до доповіді, що допомагає структурувати увагу аудиторії.

Рекомендації до створення мультимедійної презентації:

- *Обсяг та наповнення.* Оптимальна кількість – 10–12 слайдів. Слід уникати дублювання всього тексту реферату на слайдах. Пріоритет надається візуалізації: структурно-логічним схемам, порівняльним таблицям, графікам та ключовим тезам (не більше 5–7 рядків тексту на один слайд).

- *Дизайн.* Використовуйте єдиний стиль оформлення, контрастні кольори (темний текст на світлому фоні) та розбірливі шрифти (не менше 24 кегля для основного тексту). Кожен слайд повинен мати заголовок, що відповідає його змісту.

Спеціальні правила оформлення назв:

- Дотримання граматичних норм у наукових працях є свідченням загальної культури дослідника.

- Відсутність крапки: наприкінці заголовків, що винесені в окремий рядок, крапка не ставиться.

4. Критерії оцінювання роботи студента на занятті

Оцінка за практичне заняття виставляється комплексно, враховуючи наступні аспекти:

Критерій	Опис
Теоретична підготовка	Глибина знання теми, володіння термінологією, логічність відповідей.
Практичні навички	Якість виконання індивідуального завдання, вміння користуватися інструментарієм.
Активність у дискусії	Здатність аргументувати свою думку, ставити змістовні питання колегам.
Самостійність	Відсутність плагіату, наявність власних висновків та пропозицій.

5. Порядок дій при підготовці до занять

1. Прочитати назву теми практичного (семінарського) заняття.
2. Ознайомитися з переліком питань (зазвичай їх 3).
3. Переглянути вимоги до практичного завдання та підготувати необхідні матеріали (шаблони анкет, розрахункові таблиці тощо).
4. Обрати тему реферату (якщо це передбачено графіком) та підготувати візуальний супровід (презентацію).
5. Перевірити готовність технічних засобів, якщо заняття проходить у дистанційному форматі.

План роботи на практичних (семінарських) заняттях

Семінар 1. Наукова основа соціальної роботи: поняття, функції та структура науки

Питання для обговорення:

1. Наука як соціокультурний феномен та її роль у розвитку суспільства.
2. Об'єкт, предмет та функції наукових досліджень у соціальній сфері.
3. Структура наукового знання: рівні, компоненти та взаємозв'язок теорії і практики.

Практичне завдання: Проаналізувати одну з актуальних проблем соціальної роботи та визначити для неї об'єкт і предмет потенційного наукового дослідження.

Теми рефератів та презентацій:

1. Історія становлення соціальної роботи як самостійної галузі науки.
2. Взаємозв'язок соціальної роботи з соціологією, психологією та педагогікою.
3. Роль наукових знань у професійній ідентифікації соціального працівника.
4. Специфіка об'єкта та предмета досліджень у сучасній соціальній роботі.
5. Функції соціальної науки в умовах глобальних суспільних викликів.

Семінар 2. Дослідницька діяльність соціального працівника: планування і підготовка досліджень

Питання для обговорення:

1. Алгоритм організації наукового дослідження: від ідеї до програми.
2. Формулювання мети, завдань та гіпотез соціального дослідження.
3. Обґрунтування вибірки та вибір інструментарію збору даних.

Практичне завдання: скласти фрагмент програми дослідження (визначити мету та сформулювати 2-3 робочі завдання) за обраною соціальною проблематикою.

Теми рефератів та презентацій:

1. Основні етапи підготовки програми наукового дослідження.
2. Специфіка формування вибіркової сукупності у роботі з вразливими групами.
3. Методика висунення та перевірки робочих гіпотез у соціальній сфері.
4. Організація пілотажного дослідження та його значення для

основного етапу.

5. Ресурсне забезпечення та тайм-менеджмент у дослідницькій діяльності.

Семінар 3. Методи наукового пізнання у соціальній роботі

Питання для обговорення:

1. Класифікація методів наукового пізнання: загальнонаукові та конкретнонаукові.
2. Теоретичні методи: аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделювання.
3. Емпіричні методи та специфіка їх застосування в соціальній роботі.

Практичне завдання: скласти ментальну карту на тему «Методи наукового пізнання» з прикладами.

Теми рефератів та презентацій:

1. Моделювання як метод прогнозування соціальних процесів.
2. Порівняльний аналіз у дослідженні міжнародного досвіду соціальної роботи.
3. Застосування методу класифікації та типологізації в роботі з клієнтами.
4. Співвідношення теоретичних та емпіричних методів у науковому пошуку.

Семінар 4. Соціологічні методи досліджень у практиці соціального працівника

Питання для обговорення:

1. Опитування (анкетування та інтерв'ю) як основний метод збору соціальної інформації.
2. Метод аналізу документів у соціальній роботі: контент-аналіз та якісний аналіз.

3. Спостереження в соціальній сфері: види, етапи та фіксація результатів.

Практичне завдання: розробити анкету (на 7-10 питань) для вивчення потреб певної вразливої групи населення.

Теми рефератів та презентацій:

1. Особливості проведення глибинного інтерв'ю з отримувачами соціальних послуг.
2. Контент-аналіз засобів масової інформації як спосіб вивчення соціальних стереотипів.
3. Переваги та обмеження онлайн-опитувань у соціальній практиці.
4. Специфіка включеного спостереження в закритих соціальних установах.
5. Метод експертних оцінок у визначенні якості соціальних послуг.

Семінар 5. Психологічні методи в діяльності соціального працівника

Питання для обговорення:

1. Психодіагностичні методи: тести, опитувальники, проєктивні методики.
2. Експеримент у психолого-соціальних дослідженнях: види та особливості проведення.
3. Використання методу фокус-груп для вивчення психосоціальних станів клієнтів.

Практичне завдання: підібрати батарею з 3-х психологічних методик для оцінки рівня емоційного вигорання соціальних працівників.

Теми рефератів та презентацій:

1. Проєктивні методики в діагностиці кризових станів особистості.
2. Використання соціально-психологічного експерименту для перевірки інноваційних методик.
3. Психодіагностичний інструментарій у роботі з сім'ями, що

перебувають у складних життєвих обставинах.

4. Технологія проведення фокус-групового дослідження: практичні аспекти.

Семінар 6. Математико-статистичні методи аналізу результатів соціальних досліджень

Питання для обговорення:

1. Первинна обробка даних: групування, табулювання та візуалізація.
2. Показники описової статистики (середнє арифметичне, медіана, мода, дисперсія).
3. Визначення статистичної значущості зв'язків між явищами (кореляційний аналіз).

Практичне завдання: На основі запропонованого набору даних (масив оцінок або показників опитування) розрахувати середні значення та побудувати гістограму розподілу.

Теми рефератів та презентацій:

1. Програмне забезпечення для статистичної обробки даних (SPSS, Excel).
2. Можливості та межі застосування кореляційного аналізу в соціальній сфері.
3. Методи візуалізації результатів дослідження: від таблиць до інфографіки.
4. Типові помилки при інтерпретації статистичних даних.
5. Використання непараметричних методів статистики у малій вибірці.

Семінар 7. Етика та цінності наукових досліджень у соціальній роботі

Питання для обговорення:

1. Етичні принципи взаємодії дослідника з вразливими категоріями клієнтів.
2. Конфіденційність, анонімність та інформована згода в соціальному дослідженні.
3. Академічна доброчесність та запобігання маніпуляціям науковими даними.

Практичне завдання: розробити бланк інформованої згоди для учасника дослідження з дотриманням етичних стандартів.

Теми рефератів та презентацій:

1. Етичні дилеми дослідника при роботі з постраждалими від насильства.
2. Захист персональних даних та правові аспекти соціальних досліджень.
3. Академічна етика та культура наукового тексту.
4. Роль етичних комісій у регулюванні дослідницької діяльності.

Семінар 8. Інтерпретація та представлення результатів наукових досліджень

Питання для обговорення:

1. Логіка інтерпретації отриманих емпіричних даних та перевірка гіпотез.
2. Структура та правила оформлення наукового звіту, статті, тез доповідей.
3. Технології підготовки ефективної мультимедійної презентації результатів.

Практичне завдання: підготувати структуру (план) тез наукової статті за результатами самостійно проведеного мікродослідження.

Теми рефератів та презентацій:

1. Структура та вимоги до оформлення бакалаврської роботи з соціальної роботи.

2. Техніка підготовки наукової публікації для фахового видання.
3. Мистецтво публічного виступу та ведення наукової дискусії.
4. Особливості написання анотацій та рефератів до наукових праць.
5. Популяризація наукових результатів серед професійної спільноти.

Семінар 9. Інтеграція наукових знань та дослідницьких навичок у соціальну практику

Питання для обговорення:

1. Використання результатів досліджень для розробки та корекції соціальних програм.
2. Проектування соціальних змін на основі доказового підходу.
3. Моніторинг та оцінка ефективності реалізованих соціальних проектів.

Практичне завдання: сформулювати практичні рекомендації для органів місцевого самоврядування на основі отриманих результатів дослідження соціальної проблеми.

Теми рефератів та презентацій:

1. Концепція доказової соціальної роботи: виклики та перспективи в Україні.
2. Дослідження як основа для адвокації інтересів клієнтів.
3. Моніторинг соціальних проектів: від показників процесу до показників впливу.
4. Використання результатів досліджень для написання грантових заявок.
5. Трансформація результатів наукового пошуку в управлінські рішення.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота є невід'ємною складовою сучасної вищої освіти, оскільки саме вона перетворює пасивне отримання інформації на активний процес формування професійних компетентностей. У контексті підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи актуальність цього виду діяльності обумовлена динамічністю соціальних процесів та потребою в постійному оновленні знань.

Важливість самостійної підготовки студента полягає в тому, що вона:

- формує навички самоосвіти: здатність самостійно шукати, аналізувати та систематизувати наукову інформацію є критичною для фахівця, який працює в умовах змінних соціальних стандартів.
- сприяє глибокому засвоєнню матеріалу: знання, здобуті власними зусиллями через опрацювання першоджерел, підготовку есе чи розв'язання кейсів, стають частиною професійного досвіду, а не просто завченою теорією.
- розвиває відповідальність: студент вчиться раціонально розподіляти свій час, планувати дослідницькі етапи та нести персональну відповідальність за якість отриманих результатів.

Для дисципліни «Основи наукових досліджень в соціальній роботі» самостійна робота набуває особливого значення через потребу в поєднанні теоретичних концепцій із практичним інструментарієм.

Зміст самостійної роботи студентів

Самостійна робота студентів з оволодіння курсу «Основи наукових досліджень в соціальній роботі» включає:

1. Вивчення обов'язкової та додаткової літератури, текстів лекцій.
2. Аналіз наукових статей за тематикою курсу.
3. Підготовка до практичних (семінарських) занять.
4. Виконання індивідуального завдання.
5. Написання есе із запропонованої теми.

6. Проведення власного міні-дослідження.
7. Написання тез за результатами власного міні-дослідження.
8. Проходження за тематикою дисципліни тренінгу, участь у вебінарах, у роботі конференцій, у майстер-класах, навчання на курсах.

Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Самостійна робота є провідною формою навчання, що спрямована на розвиток дослідницьких навичок та професійної автономії майбутнього фахівця. Вона дозволяє глибше зануритися в методологію наукового пошуку та адаптувати теоретичні знання до практичних потреб соціальної сфери.

1. Вивчення обов'язкової та додаткової літератури, текстів лекцій.

Цей етап є базовим для формування наукового світогляду та теоретичного підґрунтя майбутнього фахівця. Студенту рекомендується:

- Скласти перелік ключових термінів за кожною темою: виписати основні поняття (тезаурус), що складають основу наукового апарату дослідження.
- Опрацювати тексти лекцій: виділити головні тези та логічні зв'язки між теоретичними блоками.
- Здійснити пошук джерел: використовувати рекомендовану літературу з робочої програми, а також електронні бібліотеки та наукометричні бази (наприклад, Google Scholar).
- Порівняти підходи різних авторів: звернути увагу на те, як різні науковці трактують одне і те саме поняття або проблему.
- Занотувати складні питання: зафіксувати моменти, які потребують додаткового пояснення або обговорення під час практичного заняття.
- Оцінити актуальність джерел: надавати перевагу публікаціям останніх 5–10 років, які відображають сучасний стан соціальної роботи та психології.

Теми для самостійного вивчення:

1. Цифрові інструменти в роботі дослідника соціальної сфери

Зміст: огляд програм для збору та аналізу даних (Google Forms, SurveyMonkey), використання сервісів для візуалізації результатів (Canva, Infogram).

Результат: складання переліку онлайн-інструментів, які можна використати у власному міні-дослідженні.

2. Академічна доброчесність та запобігання плагіату в наукових текстах

Зміст: правила цитування, оформлення посилань згідно з державними стандартами (ДСТУ) та міжнародними стилями (APA). Поняття самоплагіату та етики використання штучного інтелекту.

Результат: підготовка короткої пам'ятки з правилами оформлення списку літератури.

3. Специфіка проведення досліджень з дітьми та підлітками

Зміст: особливості отримання згоди, використання ігрових та проєктивних методів збору інформації, етичні обмеження при роботі з неповнолітніми.

Результат: розробка орієнтовного бланка інформованої згоди для батьків.

2. Аналіз наукових статей за тематикою курсу.

Алгоритм аналізу наукової статті:

- 1) Оберіть статтю необхідної тематики із запропонованих джерел.
- 2) Прочитайте анотацію (abstract): вона містить стислий виклад мети, методів та головних результатів.
- 3) Перегляньте ключові слова: вони мають збігатися з термінологією курсу (наприклад, «соціальна адаптація», «емпіричне дослідження» тощо).
- 4) Оцініть джерело: зверніть увагу на фаховість видання та рік публікації (пріоритет надається статтям за останні 5 років).
- 5) Виділіть такі компоненти:

- Вступ: яку наукову проблему намагається розв’язати автор? Яка мета дослідження?
- Актуальність дослідження: наскільки тема відповідає викликам сьогодення та сучасним запитам соціальної сфери (наприклад, цифровізація, робота під час війни)?
- Аналіз публікацій: на які попередні дослідження, теорії чи закони спирається автор? Що вже відомо: які науковці раніше вивчали цю тему (короткий перелік прізвищ, згаданих у статті)?
- Методологія: які саме методи наукового пізнання застосовано (анкетування, експеримент, контент-аналіз)? Якою була вибірка (кількість та категорія опитаних)?
- Результати: які головні факти були встановлені? Чи підкріплені вони таблицями або графіками?

Рекомендовані наукові джерела:

1. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота. Том 1 № 10 (2024) Електронний доступ: <https://visnyk.soch.robota.knu.ua/index.php/journal/issue/view/11>
2. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота», № 2(57) (2025) Електронний доступ: <http://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua>

3. Підготовка до практичних (семінарських) занять (див. розділ «Методичні рекомендації до практичних (семінарських) занять»).

4. Виконання індивідуального завдання

Індивідуальні завдання є складовою частиною домашніх завдань та мають форму доповідей, презентацій, виконання індивідуальних завдань згідно з програмою дисципліни «Основи наукових досліджень в соціальній роботі»:

1. Індивідуальне завдання за темою «Історія розвитку психологічної та соціальної науки»

1. Опрацюйте за джерелами рекомендованої літератури питання «Основні напрями, школи та концепції розвитку психології та соціальної роботи».
2. Визначте ключові етапи становлення науки в Україні та світі.
Здобувач вищої освіти повинен знати:
 - Основні напрями та школи психології та соціальної роботи;
 - Історичні етапи розвитку науки;
 - Визначні постаті та їх внесок.Здобувач вищої освіти повинен вміти:
 - Працювати з літературними джерелами;
 - Виділяти ключові етапи розвитку науки;
 - Порівнювати підходи різних шкіл.

2. Індивідуальне завдання за темою «Методи наукового пізнання у соціальній роботі»

1. Опрацюйте питання «Методи наукового пізнання: загальнонаукові та емпіричні».
2. Складіть таблицю методів із зазначенням їх специфіки та переваг у практиці соціальної роботи.
Здобувач вищої освіти повинен знати:
 - Класифікацію методів наукового пізнання;
 - Специфіку застосування методів у соціальній роботі;
 - Переваги та обмеження методів.Здобувач вищої освіти повинен вміти:
 - Застосовувати методи для оцінки соціальних явищ;
 - Вибирати оптимальні методи для різних ситуацій;
 - Проводити аналіз отриманих даних.

3. Індивідуальне завдання за темою «Соціальні групи та їх динаміка»

1. Опрацюйте питання «Види соціальних груп та їхні характеристики».
2. Складіть міні-словник термінів за темою.
3. Обґрунтуйте вибір визначення соціальної групи, що найбільше відповідає сучасній практиці соціальної роботи.
Здобувач вищої освіти повинен знати:
 - Види соціальних груп;

- Особливості розвитку та функціонування груп;
- Динаміку соціальних груп.

Здобувач вищої освіти повинен вміти:

- Використовувати термінологію соціальної роботи;
- Аналізувати соціальні групи та їх потреби;
- Обґрунтовувати вибір термінів та визначень.

4. Індивідуальне завдання за темою «Психологічні методи в соціальній роботі»

1. Опрацюйте питання «Психологічні методи оцінки індивідуальних особливостей клієнтів».
2. Визначте класифікацію тестів і методик та опишіть їх застосування.

Здобувач вищої освіти повинен знати:

- Види психологічних методів та тестів;
- Правила проведення тестування;
- Етичні аспекти роботи з клієнтами.

Здобувач вищої освіти повинен вміти:

- Застосовувати психологічні методи для оцінки ресурсів клієнта;
- Аналізувати результати тестування;
- Дотримуватися етики у практиці.

5. Індивідуальне завдання за темою «Соціологічні методи у соціальній роботі»

1. Опрацюйте питання «Анкетування, опитування, аналіз документів, case study».
2. Проведіть міні-дослідження з використанням одного з методів.

Здобувач вищої освіти повинен знати:

- Особливості соціологічних методів;
- Переваги та обмеження кожного методу;
- Етапи проведення дослідження.

Здобувач вищої освіти повинен вміти:

- Використовувати методи для оцінки потреб клієнтів;
- Інтерпретувати отримані дані;
- Робити висновки для соціальної практики.

6. Індивідуальне завдання за темою «Математико-статистичні методи аналізу результатів»

1. Опрацюйте основні види статистичного аналізу у соціальній роботі.
2. Виконайте розрахунки для умовної вибірки та підготуйте графічне представлення результатів.

Здобувач вищої освіти повинен знати:

- Основи статистики та графічного аналізу;
- Види вимірювань та середні величини;
- Кореляційний та регресійний аналіз.

Здобувач вищої освіти повинен вміти:

- Використовувати статистичні методи для оцінки ефективності соціальних програм;
- Інтерпретувати результати аналізу;
- Візуалізувати дані.

7. Індивідуальне завдання за темою «Етика та цінності наукових досліджень у соціальній роботі»

1. Опрацюйте питання «Етичні принципи та стандарти досліджень з вразливими групами».
2. Наведіть приклади дотримання етики у практиці соціальної роботи.

Здобувач вищої освіти повинен знати:

- Основні етичні принципи;
- Особливості роботи з вразливими групами;
- Міжнародні стандарти дослідницької етики.

Здобувач вищої освіти повинен вміти:

- Забезпечувати захист прав клієнтів;
- Виявляти етичні дилеми та знаходити рішення;
- Дотримуватися принципів етики у практичних дослідженнях.

8. Індивідуальне завдання за темою «Інтерпретація та представлення результатів досліджень»

1. Опрацюйте питання «Форми представлення та логіка інтерпретації результатів».
2. Підготуйте короткий звіт або презентацію на основі умовних даних дослідження.

Здобувач вищої освіти повинен знати:

- Етапи обробки та аналізу даних;
- Принципи об'єктивної інтерпретації результатів;
- Форми подання наукових результатів.

Здобувач вищої освіти повинен вміти:

- Представляти результати для різних аудиторій;
- Використовувати результати досліджень у практиці;
- Аналізувати дані без упередженості.

5. Написання есе із запропонованої теми

Есе – це творча робота, що відображає ваші власні роздуми та аргументацію. Оберіть одну з тем:

1. Роль наукових досліджень у професійному становленні соціального працівника.
 2. Етичні дилеми дослідника при роботі з вразливими групами населення.
 3. Вплив цифрових технологій на методи збору соціальної інформації.
 4. Чому соціальна робота є наукою: власні аргументи та докази.
 5. Моє майбутнє дослідження: від ідеї до практичної реалізації.
- **Рекомендація:** дотримуйтеся структури «теза – аргумент – висновок».
- Обсяг – 2–3 сторінки.

6. Проведення власного міні-дослідження

Це практична спроба застосувати науковий інструментарій на невеликій вибірці (5–10 осіб).

- **Етапи:** оберіть тему (наприклад, «Рівень стресу у студентів під час сесії»), сформулюйте 6–10 питань для опитування, проведіть збір даних.
- **Рекомендація:** використовуйте Google Forms для швидкого збору та автоматичної візуалізації відповідей.

7. Написання тез за результатами власного міні-дослідження

Тези – це стислий виклад результатів вашої роботи для наукової конференції (2-3 сторінки).

- **Структура:** актуальність (1–2 речення), аналіз останніх досліджень (2–3 джерела), мета, опис методів, основні результати (що виявило опитування), короткий висновок, список використаних джерел.
- **Рекомендація:** пишіть лаконічно, уникайте зайвих вступних слів,

зосередьтеся на цифрах та фактах.

8. Неформальна освіта (тренінги, вебінари, курси)

Додаткове навчання дозволяє отримати бали та поглибити спеціалізацію.

- **Де шукати:** платформи Prometheus, Coursera, EdEra, вебінари від громадських організацій.
- **Умови зарахування:** для отримання балів необхідно надати копію сертифіката та підготувати коротке повідомлення (до 2 хв) про те, як зміст курсу пов'язаний з основами наукових досліджень.
- **Рекомендація:** обирайте курси, що стосуються лідерства, волонтерства, психологічної допомоги або аналізу даних.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ:

1. Розкрийте сутність науки як соціокультурного феномена та її значення для розвитку суспільства.
2. Основні функції науки в сучасному суспільстві.
3. Роль науки в професійній діяльності соціального працівника.
4. Структура наукового знання та взаємозв'язок теорії і практики.
5. Рівні наукового пізнання у сучасній науці.
6. Наукова парадигма: сутність поняття та її вплив на дослідницьке мислення.
7. Класичний, некласичний і постнекласичний типи наукової раціональності.
8. Міждисциплінарний підхід у наукових дослідженнях соціальної роботи.
9. Об'єкт і предмет наукових досліджень у соціальній роботі.
10. Основні функції наукових досліджень у соціальній сфері.
11. Етапи організації наукового дослідження у соціальній роботі.
12. Значення програми наукового дослідження.
13. Мета наукового дослідження: сутність і правила формулювання.
14. Відмінність між метою та завданнями дослідження.
15. Поняття гіпотези в соціальному дослідженні та її види.
16. Вимоги до формулювання робочих гіпотез.
17. Операціоналізація понять у соціальному дослідженні.
18. Індикатори та показники соціальних явищ.
19. Кількісні та якісні дослідження: порівняльна характеристика.
20. Змішані дослідження у соціальній роботі.
21. Класифікація методів наукового пізнання: загальнонаукові та конкретнонаукові.
22. Теоретичні методи наукового дослідження та їх характеристика.
23. Сутність методу моделювання у соціальній роботі.
24. Емпіричні методи наукового пізнання.

25. Співвідношення теоретичних і емпіричних методів у соціальних дослідженнях.
26. Надійність і валідність у соціальних дослідженнях.
27. Обмеження емпіричних методів у дослідженні складних соціальних процесів.
28. Сутність методу опитування та його основні різновиди.
29. Переваги й обмеження анкетування в соціальній роботі.
30. Особливості проведення інтерв'ю з отримувачами соціальних послуг.
31. Фокус-групове дослідження: мета, етапи та сфери застосування.
32. Метод аналізу документів: види та можливості застосування.
33. Контент-аналіз як метод дослідження соціальних явищ.
34. Спостереження в соціальній роботі: види, етапи та фіксація результатів.
35. Метод експертних оцінок у визначенні якості соціальних послуг.
36. Соціальна діагностика як різновид науково-дослідної діяльності.
37. Особливості застосування соціологічних методів у дослідженні громад.
38. Психодіагностичні методи в діяльності соціального працівника.
39. Проективні методик: можливості та обмеження використання.
40. Соціально-психологічний експеримент: сутність та види.
41. Значення психологічних методів у роботі з сім'ями та вразливими групами.
42. Інтеграція психологічних і соціологічних методів у соціальних дослідженнях.
43. Етичні ризики використання психодіагностичних методик.
44. Поняття вибірки та її основні характеристики.
45. Репрезентативність вибірки та чинники її забезпечення.
46. Специфіка формування вибірки у роботі з вразливими групами.
47. Значення пілотажного дослідження.

48. Первинна обробка даних у соціальних дослідженнях.
49. Описова статистика та її основні показники.
50. Середнє арифметичне, медіана та мода.
51. Дисперсія та її значення для аналізу соціальних даних.
52. Кореляційний аналіз у соціальній сфері.
53. Типові помилки при інтерпретації статистичних результатів.
54. Роль програмного забезпечення у статистичній обробці даних.
55. Основні етичні принципи наукових досліджень у соціальній роботі.
56. Поняття інформованої згоди та її значення.
57. Забезпечення конфіденційності та анонімності дослідження.
58. Академічна доброчесність як основа наукової діяльності.
59. Етичні дилеми дослідника у роботі з вразливими групами.
60. Логіка інтерпретації результатів емпіричного дослідження.
61. Межі узагальнення результатів соціальних досліджень.
62. Методи візуалізації результатів наукового дослідження.
63. Основні вимоги до структури наукового звіту та статті.
64. Особливості підготовки наукової презентації результатів дослідження.
65. Представлення результатів для різних цільових аудиторій.
66. Наукове обґрунтування рекомендацій за результатами дослідження.
67. Використання результатів досліджень у розробці соціальних програм.
68. Доказовий підхід у соціальній роботі та його практичне значення.
69. Роль рефлексії дослідника у процесі аналізу даних.
70. Значення науково-дослідної діяльності для професійного розвитку соціального працівника.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артюх О. Р., Пеша І. В., Тілікіна Н. В. Соціологічні дослідження в молодіжній роботі : навч.-метод. посіб. для фахівців, які працюють з молоддю. Київ : Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики, 2021. 90 с.
2. Борінштейн Є. Р. Проблемні питання організації та проведення соціологічного дослідження. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2025. № 2. С. 243–250. DOI: <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2025.2.30>.
3. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Методологія наукових досліджень : підручник. Харків : Право, 2019. 368 с.
4. Дорошенко К. М., Семигіна Т. В. Дослідження в дії у соціальній роботі: ролі дослідника. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2018. № 1. С. 123–126.
5. Дослідження у соціальній роботі: Антологія / упоряд. Т. Семигіна. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 203 с.
6. Локальні дослідження у соціальній роботі та роботі з молоддю. Частина І. Методи та технології соціологічних досліджень : практ. посіб. Київ : ФОП Мороз А., 2024. 96 с.
7. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / за заг. ред. Т. В. Гончарук. Тернопіль, 2014. 272 с.
8. Повідайчик О., Жиленко Р. Методи досліджень у соціальній роботі : навч. посіб. Ужгород : АУТДОР-ШАРК, 2018. 164 с.
9. Семигіна Т. Сприяючи змінам: дослідження в соціальній роботі. Таллінн : Teadmus, 2025. 436 с. ISBN 978-9916-752-20-3.
10. Шиліна Н. Є. Конфлікти в умовах робочого середовища: проблема резильєнтності науково-педагогічних працівників. *Журнал сучасної психології*. 2024. № 1. С. 125–133. DOI: <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2024-1-14> категорія Б, Index Copernicus.
11. Шиліна Н. Є. Трансформація українського суспільства в умовах війни:

- психоаналітичні паралелі з поглядами Е. Едінгера. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2025. № 2. С. 111–117. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2025.2.20> категорія Б, Index Copernicus.
12. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія : сайт. URL: <https://psych.vernadskyjournals.in.ua>
13. Google Академія (Google Scholar) : пошукова система. URL: <http://scholar.google.com>
14. ICAP Єднання. Зацікавленість і спроможність організацій громадянського суспільства надавати соціальні послуги. 2024. URL: <https://home.ednannia.ua/analytics/data-catalog/337>
15. Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого : сайт. URL: <https://nlu.org.ua>
16. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського та електронна бібліотека : сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
17. ОННБ та електронна бібліотека : сайт. URL: <http://www.odnb.odessa.ua>
18. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка : сайт. URL: <https://korolenko.kharkov.com>
19. Цифрова бібліотека ОНУ : сайт. URL: <http://library.oneu.edu.ua>

ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять та самостійної роботи
на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності І10 «Соціальна робота та консультування»

Укладач: Наталія Євгенівна Шиліна

Підписано до друку _____ Зам. _____
Формат паперу 60 X 84 1/16 Обсяг 1,11 авт. арк.
Тираж 300 прим. ОНЕУ, м. Одеса, вул. Преображенська, 8